

10. Kotlyarov, S.A. (2001), *Upravleniye zatratami* [Cost management], Piter, Sankt-Peterburg, Russia, 160 p.
11. Napadovska, L.V. (2000), *Upravlinskyi oblik* [Management accounting], monograph, Nauka i osvita, Dnipropetrovsk, Ukraine, 450 p.
12. Rokozytsia, A.Yu. and Ivata, V.V. (2017), "Analysis of operating expenses", *Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt*, iss. 6(11), pp. 370-374.
13. Struk, N. and Korytska, O. (2012), "Assessment and evaluation of industrial enterprises activity of Ukraine: financial and statistical approach", *Ekonomichnyi analiz*, iss. 11, part 3, pp. 66-70.
14. Fandel, H. (2000), *Teoriia vyrobnytstva i vytrat* [The theory of production and costs], Trans. from German edited by M.H. Hereshchak, Takson, Kyiv, Ukraine, 520 p.
15. Fokin, O.K. (2019), "Estimation of the costs of large industrial enterprises as the object of management and economic analysis", *Visnyk ZhDTU*, no. 1(87), pp. 117-127.
16. Cherep, A.V. (2006), *Upravlinnia vytratamy subiektiv hospodariuvannia* [Cost management of business entities], monograph, VD "Inzhek", part 1, Kharkiv, Ukraine, 368 p.
17. Chychulina, K.V. and Chapcha, I.O. (2019), "Formation of the optimal enterprise cost management system (for example PJSC "Poltava machine-building plant")", *Efektivna ekonomika*, no. 1, DOI: 10.32702/2307-2105-2019.1.39.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2019 р.

УДК 336.672

DOI: 10.37332/2309-1533.2019.7-8.20

JEL Classification: G33, M49

Горлачук О.А.,
канд. екон. наук, судовий експерт сектору
економічних досліджень відділу товарознавчих,
гемологічних, економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності,
Тернопільський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України

ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОВЕДЕННЯМ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДО БАНКРУТСТВА

Horlachuk O.A.,
*can.d.sc.(econ.), judicial expert of the economic research
sector of the department of commodity, hemological,
economic, construction, land research and evaluation
of Ternopil Research Experimental Judicial
Center of Internal Affairs of Ukraine*

CONDUCTING JUDICIAL ECONOMIC EXPERTISE RELATED TO BRINGING BANKRUPTCY ENTITIES

Постановка проблеми. Загальновідомо, що в умовах ринкового середовища підприємницька діяльність здійснюється з певним елементом ризику і характеризується невизначеністю кінцевих результатів. При цьому ринкова економіка не має детермінантів в розмірах отриманого прибутку на авансований капітал, із зростанням якого підвищується і ймовірний фінансовий ризик, що за певних обставин може призвести до реального банкрутства підприємства внаслідок настання його неплатоспроможності.

Такий фінансовий стан може бути зумовлений як об'єктивними ендегенними та екзогенними факторами (зміна кон'юнктури, політична ситуація, неефективний менеджмент), так і цілеспрямованими, навмисними діями самого суб'єкта господарювання, які за правовим визначенням

ідентифікуються як економічні злочини. В процесі їх розслідування судово-слідчими органами можуть бути призначені економічні експертизи, які передбачають використання спеціальних знань фахівців – експертів-економістів [12, с. 319].

На сьогодні призначення судово-слідчими органами судових економічних експертиз щодо навмисного банкрутства суб'єктів підприємництва практикується вкрай рідко, що зумовлено складнощами у встановленні причинно-наслідкових зв'язків між навмисними діями та неплатоспроможністю, а також іншими факторами об'єктивного характеру.

Станом на 2017 р. із 1691 провадження у суді визнали банкрутом 1242 підприємства або ж 73 % від загальної їх кількості. Даний індикатор тісно корелює із явищем банкрутства суб'єкта підприємництва, котре має ознаки навмисних дій та характеризує значні масштаби його поширення в економічному середовищі. Вже зараз практично кожна українська справа про банкрутство так чи інакше підпадає під одну чи кілька формальних ознак доведення до банкрутства. За словами фахівців, в перспективі 195 із 200 українських справ про банкрутство завершуватимуться ліквідацією боржника із втратою кредитором 50–70% від вартості їх вимог [1, с. 301; 11].

Зважаючи на вищесказане, судова економічна експертиза для вирішення поставлених завдань повинна мати в своєму розпорядженні розроблені ефективні методи і прийоми, використання яких дасть змогу провести комплексний науково-обґрунтований аналіз ознак доведення суб'єктів господарювання до банкрутства. Цей й визначає актуальність теми нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами дослідження судовою економічною експертизою питань у сфері банкрутства займалися ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них – Алферов В. Н., Белякова Є. Г., Григор'єва Н. В., Євдокіменко С. В., Єрмолаєва М. А., Мельникова О. В., Мещеряков В. О., Понікаров В. Д., Росинська О. Р., Сидорчук В. М., Соколова Н. В., Столяренко О. М. та інші. Проте в умовах ускладнення економічного середовища господарювання суб'єктів підприємництва виникає й відповідна необхідність вдосконалення аналітичної сторони дослідження ознак доведення підприємства до банкрутства, що потребує подальших наукових досліджень у цій сфері.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд та вдосконалення методичних прийомів судової економічної експертизи при проведенні дослідження за ознаками доведення суб'єктів господарювання до банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні господарська діяльність здійснюється на визначених загальних принципах, дотримання яких є обов'язковим для всіх учасників економічних відносин [3]. На державному рівні забезпечується однаковий захист інтересів всіх суб'єктів господарювання. При доведенні суб'єкта підприємництва до банкрутства матеріальної шкоди зазнають його ділові партнери, а в цілому – суспільство, держава і, що важливо, банкрутство одного підприємства при певних умовах, за принципом ланцюгової реакції, може призвести до банкрутства і контрагентів боржника, перед якими він має значну кредиторську заборгованість. В цьому випадку судова економічна експертиза, як один із важливих джерел доказів при розслідуванні правоохоронними органами економічних злочинів, є одним із засобів захисту інтересів суб'єктів господарювання.

Однак складнощі у призначенні судово-слідчими органами економічної експертизи даного виду, крім вище зазначених, пов'язані також із тим, що суб'єктом такого економічного злочину є громадянин – службова особа суб'єкта господарської діяльності або засновник (учасник), який може бути ідентифікований як резидент або ж нерезидент. Відповідно, засновниками можуть бути і міжнародні компанії, що ускладнює структуру власності й управління, а відтак й розслідування правоохоронними органами даних економічних злочинів при інтенсивному розвитку міжнародних інтеграційних зв'язків [11].

В цьому контексті доречно згадати слова відомого експерта-економіста Іванова С. Ф., сказані ним ще на початку ХХ ст.: «С каждым годом нарушения гражданских и уголовных норм встречаются все чаще и чаще, размеры этих нарушений становятся грандиознее, а техника их – утонченнее» [5, с. 3]. Висловлене понад сто років тому є актуальним і для сьогодення.

Навмисне доведення до банкрутства, як порушення встановлених правових норм у сфері господарювання, є економічним злочином, скоєння якого передбачає кримінальну відповідальність. Саме економічне порушення характеризується різноманітними та досить завуальованими схемами здійснення, не дивлячись на потужну законодавчу базу інституту банкрутства, яка прописана в численних Законах та нормативно-правових актах, зокрема в Кодексі України з процедур банкрутства, Господарському кодексі України, Цивільному кодексі України та в інших нормативно-правових актах.

Насамперед визначимо ключові поняття, які використовуватимуться в процесі нашого дослідження. У Кодексі України з процедур банкрутств неплатоспроможність характеризується як неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом. Визначення поняття банкрутства є наступним: визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у

порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [6].

У встановленні причинно-наслідкового зв'язку сукупність цілеспрямованих зумисних дій власника майна або посадової особи суб'єкта підприємництва, спрямованих на формування стійкої фінансової неплатоспроможності, своїм наслідком мають неспроможність суб'єкта підприємництва виконати свої зобов'язання перед кредиторами. Крім зловживань зі сторони боржника, такий стан може бути використаний й зі сторони кредитора, як один із методів у конкурентній боротьбі, а його мета – придбання майна боржника. Досить часто присутній також і варіант, за якого особи у змові із власниками або керівниками купують у підприємства-боржника майно за надзвичайно низькими цінами. Метою такої протиправної оборудки є наступна передача даного майна цим же власникам (керівникам).

Згідно ст. 219 Кримінального кодексу України, доведення до банкрутства – це умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення громадянином – засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредитору [7].

Навмисне доведення суб'єкта підприємництва до банкрутства може переслідувати різноманітні цілі: приховування розкрадання бюджетних коштів та фінансових шахрайств, уникнення оподаткування, невиконання боргових зобов'язань перед кредиторами, усунення конкурента або захоплення контролю над підприємством чи його активами. Класичним прикладом є доведення до банкрутства державного підприємства із наступною «дешевою» його приватизацією.

Проте найчастіше суб'єкти господарювання доводяться до банкрутства за схемою, за якої на підприємстві-боржнику акумулюються всі пасиви, що збільшує його неплатоспроможність та одночасно, ще до початку процедури банкрутства, виводяться його активи (ліквідна їх частина) на новостворене підприємство [4, с. 34].

В будь-якому випадку економічний злочин залишає свій слід у бухгалтерській документації (первинні документи, зведені реєстри, фінансова звітність), укладених угодах та інших документах. У випадку навмисного банкрутства суб'єкта підприємництва показники його фінансово-господарської діяльності характеризуються значним відхиленням від середніх значень, які сформувалися в економічному середовищі функціонування даних суб'єктів і тенденцій розвитку економіки. Слід зазначити, що вказане явище супроводжується різноманітними діями, які направлені на порушення фінансово-господарської системи підприємства [2, с. 110-111; 8]:

– дії організаційного характеру: зміна складу керівників, засновників підприємства, недотримання встановленої законом черговості при прийнятті рішень (складання і надання підроблених документів, фальсифікація рішення ради директорів, не проведення зібрання акціонерів, призначення керівниками підставних осіб);

– дії, які виявляються внаслідок укладання завідомо не вигідних для підприємства договорів: продаж майна (товарів, послуг та інших цінностей) підприємства за цінами, що є нижчими від ринкових; укладання кредитних договорів, договорів позики (отримання кредиту на основі надання кредитній установі завідомо неправдивої інформації); видача безвідсоткових кредитів на невизначений термін або особі, яка не в змозі повернути кредит; укладання кредитних договорів із підвищеною відсотковою ставкою; надання гарантій або майна під заставу для забезпечення виконання зобов'язань фінансово неплатоспроможного контрагента; укладання договорів оренди основних засобів, без яких діяльність підприємства є неможливою.

Крім цього, характерними ознаками вказаного економічного явища можуть також бути: передавання майна до статутного капіталу дочірніх підприємств; перерахування грошових коштів за продану продукцію, виконані роботи чи надані послуги на рахунки підставних осіб; невнесення до балансу доходів або приховування виручки, приховування банківських вкладів; необґрунтоване зменшення або збільшення штату підприємства; невиконання зобов'язань по сплаті обов'язкових платежів та ін.

За наявності вказаних ознак підвищується ймовірність того, що підприємство-боржник буде не спроможне виконати свої зобов'язання перед кредиторами у зв'язку із погіршенням платоспроможності.

При проведенні експертного дослідження у кримінальному провадженні експерт-економіст повинен дослідити питання стосовно виявлення ознак доведення до банкрутства суб'єкта господарювання за визначений період. Цей процес є складним, оскільки дане економічне порушення має замаскований характер і вимагає застосування комплексу методів, прийомів дослідження економічної діяльності суб'єкта господарювання. Для проведення дослідження експерту-економісту надаються наступні документи:

– баланс (звіт про фінансовий стан) (форма № 1, для суб'єктів малого підприємництва – форма № 1-м);

- звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) (форма № 2, для суб'єктів малого підприємництва форма № 2-м);
- звіт про рух грошових коштів (форма № 3);
- звіт про власний капітал (форма № 4);
- примітки до річної фінансової звітності;
- виписки про рух коштів по банківському рахунку;
- акт звірки взаєморозрахунків із контрагентами;
- установчі документи;
- договори та документи, на підставі яких проводилось відчуження або придбання майна боржника, збільшення або зменшення кредиторської заборгованості, зміни в структурі активів та інші документи.

При цьому в процесі дослідження експерт-економіст використовує низку методів економічного аналізу, які становлять методологічну базу дослідження і котрі дозволяють виявити неузгодженість у фінансово-господарській діяльності підприємства, що відображається в бухгалтерській документації. Такими методами економічного аналізу є: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; аналіз відносних показників; порівняльний аналіз [9].

На сьогодні експерти-економісти при проведенні судових економічних експертиз щодо доведення до банкрутства використовують «Методику проведення судово-економічних експертиз з питань банкрутства, фіктивного банкрутства та доведення до банкрутства підприємств» (реєстраційний код 11.2.47). Згідно даної методики перевіряється рівень забезпечення зобов'язань кредиторів за аналізований період, який характеризується наступними показниками [9]:

- забезпечення зобов'язань боржника всіма його активами (відношення суми активів боржника до суми його зобов'язань);
- забезпечення зобов'язань боржника його оборотними активами (відношення оборотних активів до суми зобов'язань боржника);
- розмір чистих активів (різниця між сумою активів підприємства та сумою його зобов'язань).

Якщо при розрахунку даних показників за досліджуваний період їх значення погіршилися, встановлюються причини, що викликали ці негативні зміни. Для цього експертом аналізуються договори, які були укладені підприємством із контрагентами на предмет відповідності зазначених у них цін загальноринковому їх рівню, а також вигідності умов виконання договорів для підприємства, тобто відповідність ринковій кон'юктурі, яка характеризується показниками ціни, обсягу реалізації і якості продукції, конкуренції та іншими.

Наприклад, при дослідженні ознак, які відображають доведення підприємства до банкрутства за період із 01.01.2018 по 31.12.2018, експертом були розраховані вказані вище показники, які були взяті із наданих на дослідження балансів підприємства (форма № 1), звіту про фінансові результати (форма № 2). Розраховані значення показників рівня забезпечення зобов'язань кредиторів відповідно становили:

- забезпечення зобов'язань боржника всіма його активами: станом на дату визнання неплатоспроможності – 0,71, станом на 01.01.2018 – 0,83 та станом на 31.12.2018 – 0,62;
- забезпечення зобов'язань боржника його оборотними активами: станом на дату визнання неплатоспроможності – 0,70, станом на 01.01.2018 – 0,81 та станом на 31.12.2018 – 0,60;
- розмір чистих активів: станом на дату визнання неплатоспроможності – -2564,00, станом на 01.01.2018 – -1256,00 та станом на 31.12.2018 – -3175,00.

За результатами аналізу значень розрахованих показників, які погіршилися за досліджуваний період, робиться висновок про наявність ознак доведення суб'єкта господарювання до банкрутства

Слід зазначити, що показники економічного аналізу, які використовуються для виявлення ознак доведення до банкрутства, потребують свого доповнення. Дане твердження обґрунтовується тим, що наведені вище коефіцієнти характеризують дії, які в більшій мірі свідчать про погіршення фінансового стану суб'єкта господарювання (перші два коефіцієнти). В свою чергу він може бути наслідком неефективного менеджменту на підприємстві, недотриманням базових законів ринкової економіки, тобто потрібне доповнення показниками, які будуть з більшою ймовірністю свідчити про наявність ознак доведення до банкрутства. На фоні негативного економічного стану підприємства відбувається інтенсивне виведення активів з балансу підприємства на інші суб'єкти господарювання (дочірні, спеціально створені підприємства), а також стрімке зростання, як правило, дебіторської заборгованості в досить короткі терміни.

В своєму дослідженні ми не претендуємо на встановлення істинності, а лише намагаємося розвинути вже існуючі методологічні розробки в даній сфері. Вважаємо, що при вивченні обставин доведення підприємства до банкрутства доцільним є також дослідження відповідних значень окремих статей балансу з наступним розрахунком відповідних показників. Це пояснюється тим, що при навмисному виведенні активів з підприємства найбільші зміни, які, крім того, можуть відбуватися в досить короткий термін, можна спостерігати саме по таких статтях балансу підприємства (форма № 1) як 1010 «Основні засоби», а також 1040 «Довгострокова дебіторська заборгованість».

Вважаємо, що доцільним є доповнення методичних прийомів при дослідженні явища доведення до банкрутства показниками, які визначаються на основі динаміки власних засобів підприємства і його дебіторської заборгованості. Саме вказані статті балансу, динаміка абсолютних значень їх показників – основних засобів і дебіторської заборгованості – свідчать про високу ймовірність доведення суб'єкта господарювання до банкрутства.

Крім того, штучне створення стану неплатоспроможності, яке відбувається у вигляді неправомірних дій засновника (учасника) або службової особи у господарській діяльності підприємства-боржника (укладання економічно недоцільних угод, навмисне цілеспрямоване зменшення активів підприємства, підроблення бухгалтерської документації, штучне створення і збільшення неплатоспроможності підприємства), досить часто здійснюється і з метою уникнення оподаткування, приховування майна і грошових коштів суб'єкта господарювання від примусового стягнення відповідними державними органами.

Продовжуючи думку, зазначимо, що економічні питання такої складності потребують під час проведення судових економічних експертиз застосування таких прийомів і методів, які б дозволили провести повне, науково-обґрунтоване дослідження економічного стану підприємства.

Виходячи з цього, з метою комплексного дослідження даного питання вважаємо, що існуючі показники аналізу для виявлення ознак доведення до банкрутства слід доповнити наступними індикаторами економічного стану підприємства:

– коефіцієнт основних засобів (відношення суми основних засобів боржника до суми боргових зобов'язань);

– коефіцієнт фінансової незалежності (відношення активів підприємства-боржника до суми всіх активів);

– коефіцієнт бюджетної (позабюджетної) заборгованості (відношення суми боргових зобов'язань перед податковими органами і фондами до сумарної кредиторської заборгованості).

Економіко-математичне обґрунтування цих розрахунків досягає свого логічного завершення при одночасному вивченні експертом-економістом укладених договорів підприємства саме в період, коли було зафіксовано найбільшу інтенсивність виведення активів та збільшення дебіторської заборгованості [10, с. 2834].

Суб'єкти підприємництва при здійсненні відносин із контрагентами, повинні звертати увагу на їх фінансовий стан, тенденції економічного розвитку та забезпечити максимальну економічну безпеку із новими бізнес-партнерами для прийняття управлінських рішень з метою уникнення економічних збитків при високій ймовірності їх доведення до банкрутства. Безперечним залишається той факт, що, крім обов'язкових превентивних заходів на рівні підприємства, основне місце відводиться дієвому ефективному законодавству, яке регламентує правила господарської діяльності в даній сфері.

За результатами дослідження експерт-економіст формує свій висновок, який є об'єктивним, науково-обґрунтованим дослідженням. Його результати можуть бути використані не лише в судово-слідчій практиці за даним видом економічних порушень, але й суб'єктами господарювання для забезпечення стійкої фінансової платоспроможності та вжиття превентивних заходів щодо недопущення дій, які мають ознаки доведення до банкрутства.

Висновки з проведеного дослідження. Проведення судових економічних експертиз із врахуванням ускладнення економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання, а відтак і різноманітних способів, схем здійснення латентних економічних порушень щодо навмисного доведення суб'єкта господарювання до банкрутства, потребує і відповідного вдосконалення методичних прийомів дослідження за даного виду експертиз. У зв'язку з цим, поряд із показниками, котрі відображають платоспроможність підприємства, доцільним також є використання показників, що характеризують динаміку основних засобів, а також його дебіторської заборгованості. Це пояснюється тим, що при навмисному створенні стійкої фінансової неплатоспроможності, яка може переслідувати різноманітні цілі, найбільш яскраво виражені зміни в економічному стані підприємства проявляються саме в інтенсивній динаміці його основних засобів та дебіторської заборгованості. Дані зміни відбуваються в короткі терміни і знаходять своє безпосереднє відображення у бухгалтерській документації підприємства і визначаються експертом-економістом за розрахованими показниками.

Таким чином, використання вказаних прийомів аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання дозволяє провести обґрунтоване дослідження, а висновки експертів, як один із важливих доказів у кримінальних провадженнях, можуть бути використані підприємствами для вжиття превентивних заходів, а також підвищення ефективності господарювання.

Література

1. Бордюг В. М. Порівняльний аналіз законодавства України та економічно розвинених країн з питань банкрутства. *Молодий вчений*. 2018. № 10(62). С. 300-303.
2. Гой В. В. Аналіз діяльності неплатоспроможних підприємств з метою виявлення ознак протиправних банкрутств. *Економічний аналіз*. 2014. Том 18. № 2. С. 106-112.

3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Дата оновлення 07.02.2019. URL: <https://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 01.10.2019).
4. Євдокіменко С. В. Судово-економічна експертиза у виявленні фіктивного банкрутства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 29. Т. 4/1. С. 32-35.
5. Иванов С. Ф. Бухгалтерская экспертиза в судебном процессе: пособие для юристов и бухгалтеров-экспертов. Санкт-Петербург : Издание книжного склада «Коммерческая литература», 1913. 222 с.
6. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення: 23.10.2019).
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 25.09.2019. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1483> (дата звернення: 01.10.2019).
8. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14. Дата оновлення: 26.10.2010. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06> (дата звернення: 01.10.2019).
9. Реєстр методик проведення судових експертиз. URL: <http://www.rmpse.minjust.gov.ua/page/18> (дата звернення: 01.10.2019).
10. Руднев М. Ю., Руденко М. Н. Анализ современных методик выявления признаков преднамеренного банкротства. *Российское предпринимательство*. 2015. № 16 (17). С. 2831-2844. DOI: 10.18334/rp.16.17.1849.
11. Трут Д., Молчанов А. Доведені до краю: проблеми відповідальності за доведення до банкрутства в українських реаліях. URL: http://www.uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010933 (дата звернення: 01.10.2019).
12. Федчишина В. Особливості призначення судово-економічної експертизи з питань обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 318-322.

References

1. Bordiuh, V.M. (2018), "Comparative analysis of the legislation of Ukraine and economically developed countries on bankruptcy", *Molodyi vchenyi*, no. 10(62), pp. 300-303.
2. Hoi, V.V. (2014), "Analysis of the activity of insolvent companies in order to identify signs of bankruptcy", *Ekonomichnyi analiz*, Vol. 18, no. 2, pp. 106-112.
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Law of Ukraine "Economic Code of Ukraine" dated 16.01.2003 no. 436-IV, available at: <https://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (access date October 01, 2019).
4. Yevdokimenko, S.V. (2014), "Forensic economic expertise in the detection of bogus bankruptcy", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, Iss. 29, Vol. 4/1, pp. 32-35.
5. Ivanov, S.F. (1913), *Bukhgalterskaia ekspertiza v sudebnom protsesse: posobie dlia yuristov i bukhgalterov-ekspertov* [Accounting expertise in litigation: a guide for lawyers and expert accountants], Izdanie knizhnogo sklada "Kommercheskaia literature", St. Petersburg, Russia, 222 p.
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), Law of Ukraine "Bankruptcy Code of Ukraine" dated 18.10.2018 no. 2597-VIII, available at: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (access date October 23, 2019).
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), "Law of Ukraine Criminal codex of Ukraine" dated 05.04.2001 no. 2341-III, available at: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1483> (access date October 01, 2019).
8. Ministry of Economy of Ukraine (2006), Order of the Ministry of Economy of Ukraine "Approval of Methodological Recommendations for Detecting Signs of Insolvency of an Enterprise and Signs of Actions for Bankruptcy Hiding, Fictitious Bankruptcy or Bankruptcy" dated 19.01.2006 no. 14, available at: <https://www.zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06> (access date October 01, 2019).
9. "Register of methods of conducting judicial examinations", available at: <http://www.rmpse.minjust.gov.ua/page/18> (access date October 01, 2019).
10. Rudnev, M.Yu. and Rudenko, M.N. (2015), "Analysis of modern techniques for identifying signs of intentional bankruptcy", *Rossiyskoe predprinimatelstvo*, no. 16(17), pp. 2831-2844.
11. Trut, D. and Molchanov, A. "Brought to the end: problems of liability for bankruptcy in Ukrainian realities", available at: http://www.uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010933 (access date October 01, 2019).
12. Fedchyshyna, V. (2019), "Features of the appointment of forensic expertise on the settlement of accounts with debtors and creditors", *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, no. 5, pp. 318-322.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2019 р.